

Fenomen 'nevidljivih žena'

Tradicija ili sadašnjost

Nakon nerijetko mukotrpnog, dugotrajnog istraživanja donosi novu interpretaciju postanka te pojave, kaže autorica

Jelka Vince Pallua piše o djevojkama koje preuzimaju mušku ulogu, zavjetuju se na djevičanstvo, idu u rat, produljuju rod imovinu

'Virdžine ne brkaj s lezbijkama ili ćeš sad dobiti po cjevanici..'

Piše Zoran Vitas
zoran.vitas@vecernji.net

F

enomen virdžine, odnosno zavjetovane djevojke koja, kada obitelj ostane bez muškarca, uskače kao "muški" nasljednik i glava obitelji, shvaćan je donedavno tek kao neobičan dio tradicije koja pripada davnoj i alternativnoj prošlosti. Donedavno, kažemo, jer u rujnu je 2014. godine izašla knjiga "Zagonetka virdžine - Etnološka i kulturnoantropološka studija" u izdanju Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar. Autorica dr. sc. Jelka Vince Pallua, znanstvena savjetnica na tom institutu, napravila je pravi poduhvat u tumačenju nečega što je donedavno u javnosti bilo na nivou tek površnog saznanja. Vrijednost je knjige u ovih nekoliko godina prepoznata i vani te se pojavio i interes za izdavanje na engleskom jeziku. – Premda u knjizi pokazujem

da odgovor na pitanje što su virdžine nije jednoznačan (jedno je poglavlje naslovljeno "Raznoliko lice virdžine"), treba naglasiti da su te zavjetovane djevojke osebujna, prostorno omeđena, endemska pojava jedinstvena ne samo u europskim nego i u svjetskim okvirima. Riječ je o običajno-pravnoj dosjetki u kojoj žena preuzima ulogu muškarca u službi izrazito patrijarhalnog društva prisutnoga po gorskim područjima zapadnoga dijela Balkanskog poluotoka (osobito na njegovu nuklearnom području – graničnim područjima sjeverne Albanije, Crne Gore i Kosova), pojavi da se djevojke, ako je nužno zbog manjka odrasle muške osobe potrebne za opstanak organiziranog roda, odriču bračnoga života i majčinstva zavjetujući se na djevičanstvo, nasljeđuju (materijalnu i duhovnu) imovinu u patrilinearnom društvu, odijevaju se i češljaju kao muškarci,

nose oružje, po potrebi idu u rat, sudjeluju na muškim skupovima – u svemu se ponašaju poput muškaraca, simbolički postaju muškarci, imaju gotovo sva njihova javna prava uz naročito poštovanje sredine – kaže dr. Vince Pallua, koja ističe kako ju je toj temi osobito privukla njezina unikatnost, zanimanje za razloge za takav čin, za postanak takve pojave, a na tom tragu za pitanja o društveno-povijesnim okolnostima i životnim prilikama kao plodnom tlu za nastanak takve iznimne, kulturom oblikovane institucije.

Odgovor na dvije zagonetke – Nakon nerijetko mukotrpnog, dugotrajnog istraživanja donosim novu interpretaciju postanka te pojave koja ne podliježe nijednoj od dviju osnovnih mitskih analitičkih binarnih kategorija (matrijarhat/patrijarhat) kojima su nastanak te pojave tumačili dosadašnji istraživači tijekom

posljednjih 150 godina. Jedna od njih u tumačenju postanka virdžine pozivala se na povijesno nikad dokazani matrijarhat u kojemu bi ta pojava bila društveni relikv, prasluka nekadašnjeg drukčijeg, boljeg položaja žene (uz paralele s amazonkama, ilirskim ženama), a druga je počivala na stereotipno pojednostavljenoj viziji jedinstvenog balkanskog tipa patrijarhata – objašnjava znanstvenica s Instituta Ivo Pilar. Nakon odbacivanja matrijarhata kao neprimjerene analitičke kategorije, u knjizi se zaključuje da nastanak te pojave ne uvjetuje tek neki konstruirani, imaginarni balkanski tip patrijarhata s patrilinearnošću, nasljeđivanju po muškoj liniji, nego da je pojava virdžine ne samo odraz isključivo plemenskoga tipa balkanskog patrijarhalizma, nastavlja autorica, nego upravo onoga koji nalazimo na području starije plemenske organizacije s vrlo arhaičnom društvenom organizacijom. Njezin nastanak povezuje se uz oživljavanje novih plemenskih organizacija u 15. stoljeću na tom istom nukleusu, području starije plemenske organizacije.

– Premda sam se usredotočila na prvu, meni zanimljiviju, ali i mnogo teže rješivu zagonetku, druga se zagonetka nametnula sama od sebe u novije vrijeme kada su se pokrenula danas tako aktualna pitanja o (njihovu) rodnom identitetu. Pri rješavanju

te zagonetke, kojoj je posvećeno cijelo poglavlje, pokazala sam da se neka suvremena tumačenja pojave virdžine kao odraza želje za poboljšanjem položaja žene i stjecanjem individualnih sloboda mogu okarakterizirati kao suvremeni mit i kao drugo lice zapadnjačkog paternalizma, superiornog kolonijalnog doživljaja egzotičnih "drugih" koje valja civilizacijski prosvijetliti. Konačno, svojim slikovitim, ali i izravnim odgovorima u odgovoritanju tog pitanja mogu pomoći i same današnje albanske burneshe/virdžine. Evo jednog od takvih odgovora: "I ranije su novinari posjećivali Hakija postavljajući ponekad pitanja koja je smatrao uvredljivima. Neki su željeli znati je li on zapravo samo prerusena lezbijka – što mu je nanijelo duboku bol. 'Srce mi se para kad netko postavi takvo pitanje', rekao je skidajući list duhana s vrha jezika. 'Mrzim da me se iskorištava.' Bog mi je dao to što jesam. Biti lezbijka nije isto što i 'burnesha'. 'To što sam ja nemoj brkati s lezbijstvom', rekao je, 'ili ćeš dobiti po cjevanici'", citira dr. Jelka Vince Pallua.

Prijevod na engleski

Na temelju brojnih recenzija i prikaza knjiga je kao najrelevantniji i najtemeljitiiji znanstveni rad o virdžinama do danas prihvaćena kod uglednog izdavača, no njezin prijevod treba sufinancirati.

– Ako se želi doprijeti do šireg čitateljstva neminovan je izričaj na engleskom jeziku, "esperantu" današnjice. O tom nema sumnje. Ulazak u posljednji natječajni "krug" – od odabranih dvadeset između šestotinjak pristiglih projekata u prošlogodišnjem natječaju Zaklade Adris – obećavao je da bi se taj cilj konačno mogao ostvariti. No to se, na žalost, ipak nije dogodilo. Treba u tom smjeru dalje nastojati u nadi da će se jednom ipak namaknuti potrebna sredstva za prijevod knjige. To više što je ona, prošavši dulji propisani postupak, primljena za tisak kod, osobito za područje antropologije cijenjenog izdavača – Oxford-New York Berghahn Books. Rekla bih da je to dug tolikim kolegama, znanstvenicima, mojim studentima te svim ostalim zainteresiranima u inozemstvu s kojima sam se susretala u brojnim prilikama, profesionalnim i neprofesionalnim, a koji su za tu pojavu, a i za knjigu, pokazali zavidan interes – kaže autorica knjige "Zagonetka virdžine - Etnološka i kulturnoantropološka studija". ●

Zagonetka virdžine

Knjiga koja je bacila novo svjetlo na fenomen i koja čeka englesko izdanje